

**HOTUBA YA MHESHIMIWA KASSIM MAJALIWA MAJALIWA (MB.), WAZIRI
MKUU WA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA, WAKATI AKITOA HOJA YA
KUAHIRISHA MKUTANO WA NANE WA BUNGE LA 12 LA JAMHURI YA
MUUNGANO WA TANZANIA TAREHE 23 SEPTEMBER, 2022**

UTANGULIZI

Shukrani

1. Mheshimiwa Spika, awali ya yote, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kutujalia afya njema hadi leo tunapohitimisha shughuli zote zilizopangwa katika Mkutano wa Nane wa Bunge la Kumi na Mbili la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ulioanza kikao chake cha kwanza tarehe 13 Septemba, 2022.

2. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii pia kukushukuru wewe binafsi kwa umahiri na uhodari wako katika kuongoza mijadala ya Mkutano huu wa Nane wa Bunge la Kumi na Mbili ukisaidiwa na **Mheshimiwa Naibu Spika** na **Waheshimiwa Wenyeviti wa Bunge**.

3. Mheshimiwa Spika, vilevile, niwashukuru kwa dhati kabisa Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwa michango yenye tija mliyoitoa wakati wa kuchangia hoja mbalimbali zilizowasilishwa na Serikali kwenye mkutano huu. Niwahakikishie kuwa michango, maoni na ushauri mliotoa, Serikali imepokea na inaadhi kufanyia kazi kwa lengo la kujenga na kuimarisha utendaji wake.

Salamu za Pole

4. Mheshimiwa Spika, siku za hivi karibuni tumeshuhudia kutokea kwa ajali mbalimbali za vyombo vya usafiri zikihusisha pikipiki, magari, n.k. Ajali hizo, zimesababisha vifo vya wapendwa wetu, uharibifu wa mali na pengine ulemavu. Nitoe pole kwa Watanzania wenzangu waliopoteza wapendwa wao na wengine kupata majeraha kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo matukio ya ajali za vyombo vya moto. Niwatakie afya njema na uponyaji wa haraka wale wote waliojeruhiwa na kwa waliopoteza maisha tuendelee kumuomba Mwenyezi Mungu azilaze roho zao mahala pema peponi. Amina.

5. Mheshimiwa Spika, kwa masikitiko makubwa pia naungana na Watanzania wenzangu kutoa salamu za pole kwa familia ya Marehemu Augustino Lyatonga Mrema aliyekuwa Mwenyekiti wa Chama cha Tanzania Labour Party aliyefariki tarehe 21 Agosti 2022 jijini Dar es Salaam. Mchango wake katika mageuzi ya siasa, uzalendo na upendo nchini utaendelea kukumbukwa daima. Aidha, nitoe pole kwa familia ya Bi. Fatma Omar Latu aliyekuwa Mkurugenzi Mtendaji wa Halmashauri ya Wilaya ya Igunga, mkoani Tabora pamoja na dereva wake, Bw. Alex Mtabika waliofariki kwa ajali ya gari tarehe 14 Septemba, 2022. Mwenyezi Mungu azilaze roho za marehemu mahali pema Peponi. Amina!

6. Mheshimiwa Spika, kipekee, nitoe pole kwa familia ya Mzee wetu Mheshimiwa Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Awamu ya Pili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuondokewa na mtoto wao mpendwa Ndg. Hassan Ali Hassan Mwinyi aliyefariki tarehe 31 Agosti 2022. Pia, nitoe pole kwa familia ya Mheshimiwa Balozi Paul Rupia aliyefariki tarehe

16 Septemba, 2022. Hakika mchango wake katika masuala ya kidiplomasia, mageuzi ya kiuchumi na utumishi wa umma hautosahaulika.

7. Mheshimiwa Spika, katika kipindi hiki pia tumepokea kwa masikitiko vifo vya viongozi mbalimbali duniani ikiwemo Hayati José Eduardo dos Santos, Rais Mstaafu wa Angola; Hayati Shinzo Abe, Waziri Mkuu Mstaafu wa Japan na Malkia Elizabeth wa Pili wa Uingereza. Mwenyezi Mungu azilaze roho za marehemu wote mahali pema Peponi. Amina!

Pongezi

8. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Tamima Haji Abass (Mb.), kwa kuteuliwa kuwa Mbunge wa Viti Maalum wa Chama Cha Mapinduzi (CCM) na kuungana nasi kwa ajili ya kuwawakilisha na kuwahudumia wananchi. Sisi Wabunge tunakukaribisha katika Bunge hili tukufu na tunakuhakikishia ushirikiano katika kutimiza majukumu yako ya kuwatumikia Watanzania.

9. Mheshimiwa Spika, tarehe 22 Septemba, 2022 Bunge lako Tukufu lilifanya uchaguzi wa Wabunge wa Bunge la Afrika ya Mashariki. Uchaguzi huo umewezesha kupata wawakilishi wetu tisa (9) ambao ni: -

- (i) Mheshimiwa Angela Charles Kizigha;
- (ii) Mheshimiwa Nadra Juma Mohamed;
- (iii) Mheshimiwa Shogo Richard Mlozi;
- (iv) Mheshimiwa Dkt. Abdulla Hasnu Makame;
- (v) Mheshimiwa Machano Ali Machano;
- (vi) Mheshimiwa Ansar Abubakar Kachwamba;
- (vii) Mheshimiwa James Kinyasi Millya;
- (viii) Mheshimiwa Dkt. Ng'waru Jumanne Maghembe; na
- (ix) Mheshimiwa Mashaka Khalfan Ngole.

10. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwapongeza kwa dhati Waheshimiwa Wabunge wote waliopata nafasi ya kuliwakilisha Taifa letu katika Bunge hilo. Ni matumaini yetu kuwa watakwenda kutimiza wajibu wa kulisemea Taifa letu na kusimamia maslahi mapana ya ukanda wa Afrika Mashariki katika kukuza uchumi na kuimarisha mshikamano miongoni mwa nchi wanachama.

SHUGHULI ZA BUNGE

11. Mheshimiwa Spika, katika mkutano huu, Bunge lako tukufu lilipata fursa ya kupokea maswali kutoka kwa Waheshimiwa Wabunge na kutolewa majibu kutoka upande wa Serikali. Aidha, Bunge hili pia lilijadili na kupitisha miswada ya sheria na kuridhia maazimio mbalimbali ya Bunge.

Maswali na Majibu

12. Mheshimiwa Spika, katika Mkutano wa Nane tunaouhitimisha leo, jumla ya maswali **153** ya msingi na maswali **468** ya nyongeza yaliulizwa na Waheshimiwa Wabunge na kujibiwa na Serikali.

Miswada ya Sheria

13. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande wa Miswada ya Sheria, Bunge lako lilipokea, kujadili na kupitisha kwa hatua zake zote Miswada ya Sheria **minne** ifuatayo: -

- i) Muswada wa Sheria ya Usimamizi wa Maafa wa Mwaka 2022;
- ii) Muswada wa Marekebisho ya Sheria ya Usimamizi wa Rasilimali za Maji wa Mwaka 2022;
- iii) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali za Fedha wa Mwaka 2022; na
- iv) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na. 2) wa Mwaka 2022.

14. *Mheshimiwa Spika*, kwa hatua iliyofikiwa, nawapongeza sana Waheshimiwa Wabunge wote kwa michango yao mizuri na kuipitisha Miswada hiyo wakati tukisubiri maamuzi ya Mheshimiwa Rais kuiidhinisha kuwa Sheria kamili za Nchi.

15. *Mheshimiwa Spika*, Miswada ifuatayo ilisomwa kwa mara ya kwanza katika Bunge lako tukufu: -

- i) Muswada wa Sheria ya Uwekezaji Tanzania wa Mwaka 2022;
- ii) Muswada wa Sheria ya Bima ya Afya kwa Wote wa Mwaka 2022;
- iii) Muswada wa Sheria ya Ulinzi wa Taarifa Binafsi wa Mwaka 2022; na
- iv) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na. 3) wa Mwaka 2022.

Maazimio

16. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, Bunge lako tukufu lilifanikiwa kujadili na kuridhia maazimio **mawili** ya Bunge yafuatayo: -

- i) Azimio la Bunge Kuridhia Itifaki ya Mkataba wa Umoja wa Nchi Huru za Afrika wa Kuzuia na Kupambana na Ugaidi ya Mwaka 2004; na
- ii) Azimio la Bunge Kuridhia Itifaki ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya kuongeza Mamlaka ya Mahakama ya Afrika Mashariki.

Kauli ya Serikali

17. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kufanyia kazi masuala mbalimbali yanayohusu tozo ili kuhakikisha mapato na makusanyo yanaendelea kuimarisha bajeti tuliyoipanga. Kwa kutambua hilo, Serikali imeendelea kushughulikia, kufanya tathmini na kufanya maboresho ya namna ambavyo tozo mbalimbali zinaweza kutekelezwa ili zilete manufaa kwa Taifa na kuwezesha maisha ya wananchi kuwa ya unafuu.

18. *Mheshimiwa Spika*, kwa maana hiyo, tarehe 20 Septemba, 2022 Waziri wa Fedha na Mipango, Mheshimiwa Dkt. Lameck Mwigulu Nchemba aliwasilisha mbele ya Bunge lako tukufu kauli ya Serikali juu ya maboresho yaliyofanywa katika tozo za miamala ya kibenki. Nia ya Serikali ni kuendelea kufanya mapitio na tathmini juu ya mipango ya kukuza uchumi kupitia makusanyo ya kodi.

Kamati za Kudumu za Bunge

19. *Mheshimiwa Spika*, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Sheria Ndogo iliwasilisha taarifa kuhusu uchambuzi wa Sheria Ndogo zilizowasilishwa Bungeni kwenye Mkutano wa Sita na Mkutano wa Saba wa Bunge pamoja na uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kuhusu Sheria Ndogo zilizowasilishwa kwenye Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge. Taarifa hiyo ilisheheni uchambuzi wa kina, maoni, ushauri na mapendekezo mbalimbali kwa Serikali. Nitumie fursa hii kuwapongeza Mwenyekiti, Makamu Mwenyekiti na Wajumbe wa Kamati hiyo kwa kazi nzuri waliyoifanya kuanzia uchambuzi hadi kuwasilisha taarifa yao Bungeni. Serikali itafanyia kazi ushauri na mapendekezo ya Kamati.

MAENEO YA MSISITIZO

20. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na kuwa mkutano huu ulijikita katika kujadili na kupitisha miswada ya sheria na maazimio ya Bunge, naomba nitumie fursa hii kueleza na kusisitiza masuala machache. Baadhi ya maeneo ambayo nitayatolea msisitizo ni suala la sensa ya watu na makazi ya mwaka 2022, usalama wa raia na mali zao, hali ya upatikanaji wa chakula na pembejeo za kilimo nchini, maandalizi ya mitihani ya kitaifa ya mwaka 2022. Maeneo mengine ni ada za mitihani zilizofutwa, upatikanaji wa mikopo ya elimu ya juu, uimarishaji wa miundombinu ya elimu ya juu, ujenzi wa mji wa Serikali, umoja wa kitaifa na michezo.

Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022

21. *Mheshimiwa Spika*, tarehe 23 Agosti, 2022 nchi yetu ilitekeleza zoezi la Sensa ya Watu na Makazi. Tumeshuhudia zoezi hilo likifanyika kwa amani na utulivu huku wananchi wakionesha ushirikiano wa hali ya juu. Kwa sasa zoezi limekamiliika na Serikali inaendelea na uchakataji wa takwimu zilizokusanywa. Nitumie fursa hii kuwashukuru viongozi, taasisi na wananchi kwa kushiriki vizuri kwenye zoezi la Sensa ya Watu na Makazi. Aidha, niendeleo kusisitiza matumizi sahihi ya takwimu za Sensa mara zitakapotolewa.

Usalama wa Raia na Mali zao

22. *Mheshimiwa Spika*, vyombo vyetu vya usalama vimeendelea kusimamia hali ya usalama wa raia na mali zao. Hata hivyo, katika kipindi cha hivi karibuni, nchi yetu imepitia matukio kadhaa yaliyohusisha uhalifu na ajali za barabarani yaliyosababisha vifo na majeruhi.

23. *Mheshimiwa Spika*, nitoe wito kwa jamii, viongozi wa dini na watanzania kuungana kwa pamoja kukemea, kufichua na kudhibiti matukio yote yanayoashiria kuondoa amani na utulivu wa nchi yetu. Aidha, nisisitize madereva na wamiliki wa vyombo vya moto hususani magari ya abiria kutambua dhamana waliyo nayo katika kulinda

usalama wa abiria na watumiaji wengine wa barabara ili kuepusha ajali za mara kwa mara.

24. *Mheshimiwa Spika*, nilielekeze Jeshi la Polisi kuhakikisha linafuatilia matukio ya uhalifu na ajali za barabarani na kuyadhibiti kwa kushirikiana na jamii. Hivyo, elimu itolewe na njia mbalimbali za ulinzi shirikishi katika kufichua wahalifu zitumike. Aidha, Jeshi la Polisi liendeleo kuboresha mikakati yake ya kukabiliana na wimbi hili la uhalifu na ajali za barabarani.

25. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine nizielekeze Mamlaka za Serikali za Mitaa kuanzia ngazi ya vitongoji, mitaa, vijiji, kata na wilaya kuhakikisha zinatimiza wajibu wa kudumisha amani, utulivu na utawala bora. Viongozi katika ngazi hizo wahakikishe mikutano ya kisheria inafanyika kama ilivyopangwa ili wananchi wapate fursa ya kupokea taarifa na kujadili mambo mbalimbali kuhusiana na ustawi wao ikiwemo masuala ya ulinzi na usalama. Suala la ulinzi na usalama liwe ni ajenda ya kudumu katika mikutano hiyo.

SEKTA YA KILIMO

Hali ya upatikanaji wa chakula nchini

26. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha mwaka 2021/2022, Tathmini Awali ya Uzalishaji wa Mazao ya Chakula imeonesha kuwa, uzalishaji wa mazao ya chakula umefikia **tani milioni 17.4**. Kati ya kiasi hicho, uzalishaji wa mazao ya nafaka unaohusisha mahindi, mchele, mtama, uwele, ulezi na ngano, ni tani milioni **9.4** na mazao yasiyo ya nafaka ambayo ni jamii ya mikunde, mhogo, ndizi, viazi vitamu na mviringo uzalishaji ni **tani milioni 7.9**.

27. *Mheshimiwa Spika*, mahitaji yote ya chakula yanayojumuisha nafaka na yasiyo ya nafaka kwa mwaka 2022/2023 ni zaidi ya **tani milioni 15** ambapo **tani milioni 9.5** ni za mazao ya nafaka na **tani milioni 5.5** ni mazao yasiyo ya nafaka. Kwa kulinganisha uzalishaji na mahitaji, nchi yetu ina kiwango cha utoshelevu wa chakula wa **asilimia 115** na kuwa na ziada ya chakula kwa **tani zipatazo milioni 2.3**.

28. *Mheshimiwa Spika*, ili kuhakikisha utengamano wa hali ya chakula nchini unaendelea kuimarika, Serikali inaendelea kuchukua hatua mbalimbali. Hatua hizo ni pamoja na kuwezesha Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula kuhifadhi **tani 147,142** na kuendelea kununua mazao ya chakula kwa ajili ya kuhifadhi. Nitumie fursa hii kutoa wito kwa wananchi kuendelea kuhifadhi akiba ya chakula tuliyonayo na kuwa na matumizi sahihi ya chakula.

Upatikanaji wa Pembejeo

29. *Mheshimiwa Spika*, maandalizi ya msimu wa kilimo wa mwaka 2022/2023 yanaendelea sambamba na kuwezesha upatikanaji wa pembejeo muhimu hususani mbolea. Wastani wa matumizi ya mbolea nchini katika kipindi cha kati ya mwaka 2019/2020 hadi 2021/2022 umeendelea kuwa **tani 430,000**. Hadi kufikia tarehe 31 Agosti, 2022 upatikanaji wa mbolea nchini umefikia **tani 213,403** sawa na **asilimia 49.6** ya wastani wa matumizi ya mbolea.

30. *Mheshimiwa Spika*, kwa kutambua umuhimu wa upatikanaji wa pembejeo katika kuongeza tija kwenye kilimo, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ameridhia kutoa **Shilingi Bilioni 150** ya ruzuku ya mbolea ili kuwezesha upatikanaji wa bidhaa hiyo kwa wingi na kwa gharama nafuu.

31. *Mheshimiwa Spika*, katika msimu wa 2022/2023, utoaji wa ruzuku ya mbolea kwa wakulima unalenga kuongeza uzalishaji wa chakula nchini na hivyo kuwa na usalama wa chakula na kukidhi upatikanaji wa malighafi za viwanda vya ndani. Hadi kufikia tarehe 31 Agosti, 2022 **wakulima 956,920** wamesajiliwa kwa ajili ya kupata mbolea ya ruzuku ambapo jumla ya **tani 60,882** za mbolea zimenunuliwa na wakulima katika mikoa ya Arusha, Iringa, Mbeya, Morogoro, Njombe, Rukwa, Ruvuma na Songwe. Nitumie fursa hii kuilekeza Wizara ya Kilimo kuhakikisha mbolea inawafikia wakulima kwa wakati.

SEKTA YA MIFUGO

32. *Mheshimiwa Spika*, mifugo ni miongoni mwa sekta za kiuchumi ambazo ni muhimu katika kuondoa umasikini na kukuza uchumi. Sekta hii imeonesha ukuaji wa mwaka hadi mwaka na kuifanya Tanzania kuwa miongoni mwa nchi zenye mifugo mingi barani Afrika. Hili limesababisha kuwepo kwa uhitaji mkubwa wa malisho ya uhakika pamoja na huduma bora za mifugo. Ni azma ya Serikali kuhakikisha kuwa kila mfugaji anafuata njia bora za ufugaji zitakazoweza upatikanaji wa malisho ya uhakika na mifugo bora.

33. *Mheshimiwa Spika*, ufugaji usiozingatia uwezo wa eneo la malisho umechangia kwa kiasi kikubwa kuwa na tija ndogo katika sekta ya mifugo na kuwa chanzo cha migogoro baina ya wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi hususan wakulima. Hata hivyo, Serikali kwa kutumia mikakati mbalimbali kupitia mamlaka zake imekuwa ikitatua migogoro hiyo na kukomesha vitendo vinavyokiuka taratibu za kisheria. Vilevile, Serikali imechukua hatua mbalimbali za kutatua changamoto hizo ikiwemo kuboresha nyanda za malisho, ujenzi wa majosho, kudhibiti magonjwa, kutoa elimu ya uzalishaji wa mifugo na kuimarisha masoko ya bidhaa zitokanazo na mifugo.

34. *Mheshimiwa Spika*, ni muhimu tutafute suluhisho la kudumu katika utatuzi wa migogoro baina ya wafugaji na wakulima. Hivyo, nitumie fursa hii kuwaelekeza Mawaziri wa kisekta ikiwemo wa Mifugo na Uvuvi; Kilimo; Ofisi ya Rais-TAMISEMI; Maliasili na Utalii; Mambo ya Ndani ya Nchi na Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi kukutana na kutafuta namna bora ya kutatua migogoro ya matumizi ya ardhi baina ya wafugaji na wakulima na kuja na suluhisho la kudumu. Sambamba na hilo, nitoe wito kwa ndugu zetu wafugaji na wakulima kuishi kwa kufuata taratibu zilizowekwa katika mamlaka husika pale wanapotekeleza majukumu yao ya ufugaji na kilimo.

35. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, naiagiza Wizara ya Mifugo na uvuvi iendeleze eneo la Msomera, wilayani Handeni, mkoani Tanga ili liwe eneo la mfano wa ufugaji wa kisasa na wenye tija hapa nchini.

SEKTA YA ELIMU

Maandalizi ya Mitihani ya Kitaifa mwaka, 2022

36. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Oktoba hadi Desemba, 2022 wanafunzi wapatao **milioni 1.7** wa darasa la nne, **milioni 1.3** wa darasa la saba, **688,000** wa kidato cha pili na **537,000** wa kidato cha nne wanatarajiwa kufanya mitihani. Maandalizi ya mitihani hiyo yanaendelea vizuri.

37. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwaelekeza watendaji wote wa elimu wakiwemo Maafisa Elimu wa Mikoa, Halmashauri, Wakuu wa Shule, Walimu na Vyombo mbalimbali ambavyo vitahusika katika uratibu wa ufanyikaji wa Mitihani hiyo kuzingatia Sheria na taratibu za uendeshaji na usimamizi wa Mitihani. Aidha, nitoe wito kwa wanafunzi kujiandaa kikamilifu na kuendelea kuwa na nidhamu.

Ada za mitihani zilizofutwa

38. Mheshimiwa Spika, Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 inaitaka Serikali kuhakikisha kuwa wanafunzi wote wanakamilisha mzunguko wa elimu na mafunzo katika ngazi husika kwa kuondoa vikwazo vinavyosababisha wanafunzi kushindwa kukamilisha mzunguko wa elimu vikiwemo ada, michango na changamoto zinazotokana na mahitaji maalum kwa baadhi ya wanafunzi.

39. Mheshimiwa Spika, kwa kutambua umuhimu huo, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ameendelea kuondoa vikwazo vya ada na michango ambapo hivi karibuni ameridhia kufutwa kwa ada ya mitihani **shilingi 50,000** kwa kila mtahani wa kidato cha sita kwa shule za sekondari zinazomilikiwa na Serikali. Lengo la kufutwa kwa ada hiyo ni kuendeleza dhamira yake ya kuwapunguzia wazazi mzigo wa gharama za elimu.

Elimu ya Juu

40. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuongeza wigo wa utoaji elimu ya juu nchini kwa kuhakikisha upatikanaji wa mikopo kwa wanafunzi unakidhi malengo. Katika mwaka wa fedha 2022/2023, Serikali imetenga **shilingi bilioni 570** kwa ajili ya wanafunzi wahitaji na wanaostahili kupata mikopo. Vilevile, **shilingi bilioni 3** zitatolewa kwa ufadhili wa masomo (Scholarship) kwa wanafunzi wenye ufaulu wa juu katika mitihani ya kidato cha sita watakaodahiliwa katika fani za Hesabu, Tiba, Sayansi na Uhandisi.

41. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuboresha mazingira ya kujifunzia na kufundishia katika Taasisi za Elimu nchini. Kupitia Mradi wa Elimu ya Juu kwa Mageuzi ya Kiuchumi (HEET), Serikali imetenga takribani **shilingi bilioni 752**, kwa ajili ya kutekeleza shughuli mbalimbali ikiwemo: -

- i) **Ujenzi na ukarabati:** kujenga miundombinu mipya na kukarabati iliyopo ikiwemo kumbi za mihadhara na madarasa (130), maabara na karakana (108), mabweni (34) na ofisi (23);
- ii) **Kuimarisha mafunzo kwa vitendo:** Serikali inatarajia kukarabati na kuboresha miundombinu ya mashamba darasa na vituo atamizi (10) pamoja na kuweka vifaa vya kisasa vya TEHAMA katika vyuo vikuu na taasisi;
- iii) **Ujenzi wa kampasi mpya:** Serikali imepanga kujenga kampasi mpya 14 katika Mikoa ya Dodoma, Kagera, Katavi, Kigoma, Lindi, Manyara, Mwanza, Rukwa, Ruvuma, Simiyu, Singida, Shinyanga, Tabora na Tanga;

- iv) **Ujenzi wa vyuo vikuu vipya:** Serikali imepanga kujenga Chuo Kikuu cha kisasa cha TEHAMA mkoani Dodoma na Chuo Kikuu cha Kilimo na Teknolojia cha Mwl. Julius Nyerere mkoani Mara;
- v) **Kusomesha Wahadhiri** katika shahada za uzamivu na shahada za umahiri ili kuwajengea uwezo katika fani zao; na
- vi) **Kufanya tafiti:** kubiasharisha na kuwezesha matokeo ya tafiti na bunifu kutatua changamoto mbalimbali katika jamii.

Ujenzi wa Mji wa Serikali

42. Mheshimiwa Spika, awamu ya pili ya ujenzi wa Mji wa Serikali unaohusisha ujenzi wa majengo ya ofisi yenye urefu wa ghorofa kuanzia sita hadi tisa unaendelea vizuri. Hadi sasa ujenzi huo ambao ulioanza Oktoba, 2021 umefikia wastani wa asilimia 50 na unatarajiwa kukamilika Oktoba, 2023.

43. Mheshimiwa Spika, mradi huu utakapokamilika utagharimu jumla ya **shilingi bilioni 675.8** ambapo hadi sasa Serikali imetoa **shilingi bilioni 250** na kiasi kilichobaki kitaendelea kutolewa kulingana na hatua za ujenzi ili kuwezesha mradi huo kukamilika kwa wakati. Aidha, mradi huu umenufaisha wakazi wa Dodoma na nje ya Dodoma ambapo hadi sasa jumla ya **ajira 2,149** zimezalishwa katika maeneo ya wataalam, mafundi na vibarua.

44. Mheshimiwa Spika, ujenzi wa ofisi unaenda sambamba na ujenzi wa miundombinu mingine ya huduma za maji safi, maji taka, mawasiliano, TEHAMA, usalama, zimamoto na uokoaji na programu za upandaji miti. Aidha, katika Mji huo kutakuwa na huduma mbalimbali za kijamii zikiwemo maeneo ya kupumzika, michezo, maduka makubwa (*shopping malls*), maeneo ya biashara, majumba ya sinema, nyumba za ibada, shule, hospitali, bustani za maua, vituo vya utamaduni na nyumba za makazi ya viongozi na watumishi waandamizi.

45. Mheshimiwa Spika, ujenzi wa barabara za lami zenye urefu wa jumla ya kilomita 51.2 umekamilika kwa asilimia 99. Kazi zinazoendelea ni pamoja na ujenzi wa mabwawa ya kuvuna na kuhifadhi maji ya mvua, vituo vya mabasi, taa za barabarani, taa za kuongozea magari na barabara ya kuunganisha Mji wa Serikali na Ikulu ya Chamwino.

46. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwaelekeza watendaji na wakandarasi wote kuhakikisha utekelezaji wa mradi huu unakamilika kwa wakati na kwa viwango vinavyokubalika. Aidha, nizikumbushe taasisi za umma zinazopaswa kuhamia Dodoma na hazijahamia zifanye hivyo mara moja.

Umoja wa Kitaifa

47. Mheshimiwa Spika, sisi kama Taifa tunajivunia tunu tulizoachiwa na Waasisi wa Taifa letu ikiwemo amani, umoja, utu, udugu na mshikamano. Mtakubaliana nami kuwa tunu hizi zimekuwa ndio msingi wa uhai wa Taifa letu. Kwa kutambua umuhimu wa tunu hizi, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania amekuwa mstari wa mbele kuhakikisha Taifa letu linaendelea kuzienzi.

48. *Mheshimiwa Spika*, hivi karibuni Mheshimiwa Rais akiwa katika maadhimisho ya miaka 10 ya kumbukumbu ya Chuo cha Taifa cha Ulinzi, alilitangazia Taifa sera ya upatanishi, kuvumiliana, kuishi pamoja na kujenga nchi aliyoipa jina la **R4** yaani ***Reconciliation, Resiliency, Reforms and Rebuilding of the nation***. Ni matarajio yake kuwa sera hii itabebwa na Watanzania wote ili sote twende pamoja kama Taifa.

49. *Mheshimiwa Spika*, maono na dhamira ya Mheshimiwa Rais ni kuendelea kutuunganisha Watanzania na kudumisha umoja wetu. Nami niungane naye kuwasisitiza Watanzania wenzangu kuendelea kuweka maslahi ya Taifa letu mbele ili kuwa na maendeleo kwa manufaa yetu na vizazi vijavyo. Hivyo, nitoe rai kwa viongozi wa Serikali, viongozi wa dini, taasisi za elimu, maadili na utawala bora kuweka kipaumbele katika kuelimisha jamii juu ya umuhimu wa sera ya upatanishi, kuvumiliana, kuishi pamoja na kujenga Taifa letu.

MRADI WA UJENZI WA BOMBA LA MAFUTA

50. *Mheshimiwa Spika*, Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeendelea kusimamia kikamilifu sekta ya nishati nchini ili kukuza uchumi. Mheshimiwa Rais ana matamano makubwa ya kuifanya sekta ya nishati kuwa chanzo cha ukuaji wa uchumi na kuboresha sekta nyingine ikiwemo viwanda ambavyo ukuaji wake unategemea zaidi uwepo wa nishati ikiwemo mafuta na gesi.

51. *Mheshimiwa Spika*, Serikali inatekeleza mradi wa ujenzi wa bomba la mafuta ghafi la Afrika Mashariki (EACOP) kutoka Hoima nchini Uganda hadi Chongoleani Tanga nchini Tanzania. Mradi huu ni muhimu kwa manufaa ya nchi zetu mbili katika kukuza biashara, viwanda vya uzalishaji, kuongeza ajira pamoja na kuvutia wawekezaji ambao wanatarajia kukuza teknolojia na ujuzi kwa wananchi.

52. *Mheshimiwa Spika*, baadhi ya wadau wa maendeleo wamekuwa na mashaka katika utekelezaji wa mradi huu wakihofia kuwa unaweza kutekelezwa pasipo kuzingatia athari za kimazingira na haki za binadamu. Mradi huu umefanyiwa tathmini ya kina ya kimazingira na kuhakikisha kuwa utekelezaji wake hauna athari za kimazingira na kwa jamii. Mradi huu kwa upande wa Tanzania unagusa **watu 9,513** ikiwemo taasisi mbalimbali. Miongoni mwao ni **watu 331** pekee ndio watakaohamishwa sawa na **asilimia 3.5**.

53. *Mheshimiwa Spika*, wanaoguswa na mradi huu walishirikishwa kuchagua kujengewa makazi mapya au kupewa fedha taslimu. Hata hivyo **asilimia 85** walichagua kujengewa makazi. Hivyo ujenzi wa makazi hayo unaendelea ambapo **nyumba 37** kati ya **309** zimekamiliwa na kukabidhiwa kwa wahusika. Aidha, **nyumba 55** zipo kwenye hatua ya umaliziaji na **nyumba 217** zipo kwenye hatua za awali za ujenzi.

54. *Mheshimiwa Spika*, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inaungana na Serikali ya Jamhuri ya Uganda kuwahakikishia wadau wote likiwemo Bunge la Umoja wa Ulaya na Jumuiya ya Kimataifa kuwa mradi huu unatekelezwa kwa kuzingatia sheria zote za Tanzania na Kimataifa, uwazi, tahadhari za kimazingira, ulinzi wa mifumo ya kiikolojia na rasilimali za maji, masuala ya kijamii, kijinsia na haki za binadamu kwa ujumla. Hivyo

niwatoe hofu wadau wote kuhusiana na utekelezaji wa mradi huu na Serikali itaendelea kutumia njia za kidiplomasia kuhakikisha wadau wanapata taarifa sahihi kuhusu utekelezaji wa mradi na uzingataji wa viwango vya kimataifa.

Michezo

55. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande wa michezo nitumie fursa hii kuzipongeza timu zetu za mpira wa miguu za wanaume na wanawake kwa kuendelea kupeperusha vyema bendera yetu katika mashindano mbalimbali ya kimataifa. Nianze kwa kuzipongeza timu zetu za wanaume za Simba na Yanga kwa kufuzu katika hatua ya awali ya michuano ya Klabu Bingwa Barani Afrika. Timu ya Simba iliifunga timu za *Nyasa Big Bullets* nyumbani na ugenini kwa jumla ya magoli 4-0, huku timu ya Yanga ikiichabanga timu ya Zalan nyumbani na ugenini kwa jumla ya magoli 9-0. **Hongereni sana!**

56. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine niipongeze timu ya Kipanga kutoka Visiwani Zanzibar ambayo imefuzu hatua ya awali ya mashindano ya Shirikisho Barani Afrika kwa kuifunga timu ya *Ah Hilal Wau* na timu ya Azam ambayo inasubiri hatua ya kwanza ya mashindano hayo. Pia, kipekee nitambue juhudi kubwa iliyooneshwa na timu zetu za KMKM na Geita Gold Mining katika kupambania kufuzu hatua ya awali ya mashindano ya Shirikisho lakini walipoteza michezo yao. Hii iendelee kuwa chachu ya kuhakikisha timu zetu zinaendelea kupata uwakilishi na kufanya vizuri katika mashindano ya kimataifa.

57. *Mheshimiwa Spika*, kwa kutambua juhudi kubwa za Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika kukuza mchezo wa mpira wa miguu wakiwemo wanawake, matokeo chanya yameanza kuonekana. Hii ni baada ya timu ya wanawake ya *Simba Queens* kutwaa ubingwa wa CECAFA na kufuzu mashindano ya Klabu Bingwa Afrika kwa Wanawake. Nitumie nafasi hii kuipongeza *Simba Queens* kwa ushindi huu na nawatakia kila la heri katika mashindano ya Klabu Bingwa Afrika yatakayofanyika nchini Morocco. Aidha, niipongeze Timu ya Taifa ya Wanawake (Twiga Stars), kwa kushika nafasi ya tatu katika mashindano ya COSAFA yaliyofanyika nchini Afrika Kusini.

58. *Mheshimiwa Spika*, ukuaji katika sekta ya michezo umeendelea kuimarika kwani tumeona aina nyingine ya michezo ikiwemo masumbwi na riadha ikiendelea kukua na kuleta mafanikio na msisimko katika nchi yetu.

59. *Mheshimiwa Spika*, pia, nizitakie heri Timu zetu za Taifa ikiwemo Timu ya Taifa ya Walemavu ya Mpira wa Miguu (Tembo Warriors) ambayo itashiriki Kombe la Dunia mwezi Oktoba 2022 nchini Uturuki na Timu ya Taifa ya Wanawake chini ya miaka 17 (Serengeti Girls) ambayo itashiriki michuano ya Kombe la Dunia nchini India mwezi Oktoba 2022.

60. *Mheshimiwa Spika*, nami nitumie nafasi hii kuzitakia maandalizi mema timu zetu za Bunge ikiwa ni kujiweka tayari kwenda kwenye mashindano ya Mabunge ya Afrika Mashariki itakayochezwa nchini Sudan Kusini mwezi Novemba 2022. Timu za Bunge zikumbuke kuwa zinazo wajibu wa kulinda makombe yote 7 tunayoyashikilia toka mwaka 2021. Tunawatakia kila la kheri.

HITIMISHO

61. *Mheshimiwa Spika*, wakati naelekea kuhitimisha hotuba yangu, nitumie fursa hii kukupongeza wewe na Bunge lako tukufu kwa kushiriki katika mkutano wa 51 wa Jukwaa la Mabunge ya Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (*SADC Parliamentary Forum*) uliofanyika Lilongwe nchini Malawi kuanzia tarehe 11 hadi 16 Julai, 2022. Aidha, nipongeze kwa hatua ya Bunge letu kushiriki mkutano wa 65 wa Mabunge ya Jumuiya ya Madola uliofanyika Halifax nchini Canada kuanzia tarehe 23 hadi 25 Agosti, 2022 ambapo tuliwakilishwa na Wabunge Wawakilishi wa tawi la Tanzania.

62. *Mheshimiwa Spika*, ushiriki wa Bunge lako tukufu kwenye mikutano hiyo, ni ishara tosha ya utekelezaji mzuri wa diplomasia yetu ya mabunge yaani parliamentary diplomacy ambayo pamoja na mambo mengine inalenga kuimarisha ushirikiano wa Bunge lako tukufu na mabunge mengine ya Kimataifa.

63. *Mheshimiwa Spika*, pia, nimshukuru Katibu wa Bunge na watendaji wa Ofisi ya Bunge kwa kazi kubwa ya kuratibu vikao vya mkutano huu. Aidha, niwashukuru watendaji wa Serikali kwa kufanikisha shughuli zilizopangwa na Bunge lako tukufu kwa weledi na ufanisi mkubwa. Vilevile, nimshukuru Mwanasheria Mkuu wa Serikali na watendaji wake wote kwa kazi kubwa waliyoifanya katika mkutano huu.

64. *Mheshimiwa Spika*, kipekee, niwashukuru wanahabari kwa kufikisha habari kuhusu mkutano huu kwa wananchi. Nivishukuru pia vyombo vya ulinzi na usalama kwa kuimarisha ulinzi wakati wote bila kuwasahau madereva kwa kazi kubwa wanayoifanya.

65. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na kuwatakia safari njema Waheshimiwa Wabunge, niwaombe mnaporejea majimboni kwenu muendeleo kuwahamasisha wananchi kuhusu umuhimu wa kuiunga mkono Serikali kwenye jitihada zake za kujenga uchumi imara, wenye ushindani na kujitegemea.

66. *Mheshimiwa Spika*, tarehe 8 Oktoba 2022, kutegemea mwandamo wa mwezi ndugu zetu Waislamu wanatarajia kuadhimisha Mazazi ya Mtume Muhammad Swalla Allahu Alayh Wasallam. Hivyo, niwatakie maandalizi mema na kheri katika maadhimisho ya shughuli hiyo ya Maulid.

67. *Mheshimiwa Spika*, baada ya maelezo hayo, sasa napenda kutoa hoja kuwa Bunge lako tukufu liahirishwe hadi siku ya Jumanne, **tarehe 1 Novemba, 2022** saa tatu kamili asubuhi litakapokutana tena katika ukumbi huu jijini Dodoma.

68. *Mheshimiwa Spika*, ninaomba kutoa hoja.